

Aktivní záloha České republiky – Současnost a perspektivy

Active Reserve of the Czech Republic – Present, and Perspectives

Tomáš Hruška

Abstrakt: Tento text si klade za cíl analyzovat současný stav aktivní zálohy v České republice. Nejprve bude popsána její funkce, stav a plány do budoucna, které byly avizovány v Konceptu Aktivní zálohy z roku 2012 a veřejných prohlášení jednotlivých představitelů armády a ministerstev. Bude v krátkosti představena novela branného zákona a její účinky na fungování AZ, její perspektivy a na nároky kladené na rekruty do AZ. Dále budou analyzovány některé pravděpodobné problémy, které se mohou vyskytnout v průběhu implementace reformem. Ty leží zejména v personální rovině a ve výcviku. Na tyto problémy pak budou předložena některá možná řešení.

Abstract: This text sets its aim in analyzing the current state of active reserve in the Czech republic. The function, current state along with future plans as envisioned in the Concept of Active reserve from the year 2012 and relevant public announcements of certain military and ministry officials will be described first. The ammendment to the conscription act will be briefly introduced along with its effects on the function of Active reserve, its perspectives and on the requirements on the recruits. Then the possible issues that may arise during the implementation of reforms will be analyzed. These lay mainly in the personal level and training. Several possible solutions for these issues will be put forward.

Klíčová slova: AČR, aktivní záloha, analýza.

Keywords: ACR, Active Reserve, Analysis.

ÚVOD

V současnosti vznikají nové bezpečnostní hrozby a ty stávající se prohlubují a akcentují, z tohoto důvodu se i v ČR začíná obracet trend šetření na armádě a výsledkem je jednak zvyšující se rozpočet na armádu v příštích letech, ale také větší zájem politiků a veřejnosti. Spolu s přidáváním zdrojů a pozornosti armádě však souvisí i reforma Aktivní zálohy (AZ). Vztah AZ a armády je podobný jako vztah armády a celé společnosti, jedná se o záložní řešení, které je připravováno pro případ krize. Z tohoto důvodu je AZ důležitým článkem obrany státu.

Tento text si klade za cíl analyzovat současný stav AZ a možnosti jeho změny. Bude popsána koncepce AZ (KAZ), a to včetně zhodnocení jejích důležitých bodů. Bude zhodnocena novela branného zákona z hlediska svých přínosů pro AZ, zejména na potenciál AZ rekrutovat dostatečné množství příslušníků, poskytnout jim dostatečný výcvik a náležitě je využít. Bude popsán současný stav AZ, zejména na strážních rotách u Krajských vojenských velitelství (KVV), jelikož výcvik i vybavení jednotek AZ u vojenských útvarů (VÚ) se odvíjí od výcviku a vybavení mateřského útvaru a dosahují tak patřičné úrovně. Budou nastíněny některé možné problémy při budoucím vývoji AZ a budou pro ně navržena možná řešení. Text vychází primárně z veřejně dostupných informací a sekundárně z rozhovorů s příslušníky AZ, má tedy určité limity analytického potenciálu.

1. AKTIVNÍ ZÁLOHA

1.1 Funkce AZ

V případě potřeby rozsáhlého nasazení AČR a rozvinutí na válečnou strukturu je AZ primárním zdrojem lidské síly pro OS.¹ Podle *Dlouhodobého výhledu pro Obranu 2030* (DVO) však lze očekávat snížení varovné doby před zahájením konfliktu či jiné krize i v blízkosti EU a NATO řádově na měsíce až týdny, ale také celkové zhoršení bezpečnostní situace v souvislosti se vznikem nových hrozeb.² Z tohoto předpokladu vyplývá i nutnost mít již v této době připravené OS, včetně AZ, jelikož doba jejich přípravy dalece přesahuje varovací dobu, pokud bude pouze v řádu týdnů. Míra zapojení AZ do takového konfliktu se pak bude odvíjet od intenzity české účasti. I v případě, že dojde k omezenému nasazení AČR, například v rámci NATO Response Force či EU Battle Group, AZ bude k dispozici

1 MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2012. *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo Obrany ČR.

2 MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2015. *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha. ISBN 978-80-7278-666-4.

pro úkoly na území ČR (doplnění PČR, odstraňování následků živelních katastrof, ostraha objektů atp.) nebo při případné eskalaci konfliktu³.

AZ může být pro armádu způsob, jak získat odborníky z civilu, které by jinak nedokázala udržet či zaplatit v rámci služby na plný závazek. Stejně tak mohou OS využívat zkušenosti bývalých vojáků z povolání (VzP), což byl i jeden z hlavních účelů AZ podle KAZ. AZ umožňuje dobrovolné převzetí vojenské povinnosti občany z civilu. Silný vztah mezi OS a civilní veřejností pak pomůže s rekrutací do OS, jelikož s nimi bude do běžného kontaktu přicházet více lidí.

Vzhledem ke zhoršující se demografické situaci a snižujícímu se rekrutačnímu bazénu budou AZ hrát stále větší roli při pokrývání nedoplněnosti personálu.⁴ Zároveň je však pravděpodobné, že se zvyšující se technizací výrobního procesu bude na trhu práce přibývat lidí bez zaměstnání, kteří pak mohou být rekrutováni do OS. Podobný vliv pak bude mít v dlouhodobém horizontu i získávání pokročilých obranných technologií, které budou nahrazovat řadové vojáky v poli, čímž se sníží potřeba personálu v OS.

1.2 Koncepce a plány ohledně AZ

Hlavními cíli KAZ je zejména zajistit vysokou úroveň příslušníků AZ, jejich dostatečný počet a vhodné zařazení do struktury AZ tak, aby AZ jako celek byla plnohodnotnou součástí OS ČR. Počítá však s posilováním AZ, jako reakcí na snižující se rozpočet na obranu. Současná koncepce AZ byla vydaná v roce 2012, je tedy již poněkud zastaralá. Od jejího vydání došlo k výrazným změnám bezpečnostního prostředí a projevují se nové druhy hrozeb, zejména se jedná o terorismus spojený s radikálním islamismem, imigrační vlnu z Blízkého východu a dalších oblastí a s ní související negativní bezpečnostní aspekty, dále se začíná důrazněji projevovat i Rusko svou politikou na východě Ukrajiny, s tím související propagandou a celkově agresivnějším prosazováním svých zájmů⁵ a vyskytuje se množství dalších trendů, které mohou přispět ke vzniku konfliktů.⁶ Celkově se hrozby decentralizují a stávají se tak i obtížněji detekovatelné. Z tohoto důvodu v současnosti vzniká nová koncepce AZ, jejímž cílem bude zejména aktualizace stávající KAZ.

Současné plány spočívají ve zvýšení materiální vybavenosti příslušníků AZ, jmenovitě jde o stále přidělení osobních zbraní, přileb, neprůstřelných vest a dovybavení dalším

3 MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2012. *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo Obrany ČR.

4 MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2015. *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha. ISBN 978-80-7278-666-4.

5 BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. 2015. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2014*. Praha: Bezpečnostní informační služba.

6 STEJSKAL, Libor. 2015. Jak daleko vidí Dlouhodobý výhled pro obranu 2030? *Vojenské rozhledy*, roč. 24 (56), č. 4, s. 5–15. ISSN 2336-2995. Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz.

materiálem.⁷ Tímto dojde k určitému vyrovnání s VzP, co se materiálu týče, ale bude to mít vliv také na zjednodušení administrativy, a tedy i zrychlení celého procesu, v případě povolání příslušníků AZ do aktivní služby, ať už v rámci výcviku či jednoho z krizových stavů, jelikož nebude potřeba řešit ad hoc přidělování zbraní. Dále spočívají ve zvýšení počtu příslušníků a zvýšení jejich profesní úrovně tak, aby mohli plnit původní účel a být tak schopni doplnit AČR v případě potřeby.

1.3 Současný stav Aktivní zálohy

V současné době je AZ zhruba na 25 % cílového stavu,⁸ který činí 5 000 příslušníků. Do konce roku 2015 byly osobní zbraně přidělovány na cvičení ad hoc, což znamená, že vojáci měli pokaždé jinou zbraň, a také to mohlo vést k situacím, kdy jednotka dostane i nefunkční zbraně. Z rozhovorů s jednotlivými příslušníky vyplývá, že tento problém se týkal zejména UK 59 L, kdy jednotky musely žádat o několik kusů navíc, aby měly záruku, že budou mít na cvičení k dispozici potřebný počet funkčních zbraní. Jednotlivé jednotky mají různý stupeň vybavenosti, odvíjející se od přístupu zřizovatelů a iniciativy jednotlivých příslušníků AZ. Například některé roty mají většinu vybavení stále ještě z dob minulého režimu – přílby vz. 53, tzv. „blembáky“, kožené sumky na zásobníky na opasku atp. Příslušníci AZ jsou tak nepřímým tlačením k nakupování vlastního vybavení, pokud jej chtějí mít na náležitě úrovni, zejména taktické vesty, ale také například náhradní uniformu vzor 95 nebo velkou polní.

Příslušníci AZ jako největší problém současné AZ označili přístup zaměstnavatelů, kteří neoficiálně dávají svým zaměstnancům v AZ na výběr: opustit AZ, jezdit na cvičení v rámci dovolených nebo si hledat nové zaměstnání. Spolu s nízkou naplněností pak vede neochota zaměstnavatelů pouštět své zaměstnance na vojenská cvičení k nízké účasti na cvičeních. V rámci strážní roty AZ pod KVV Brno se tato účast průměrně pohybuje okolo 40 lidí ze současných asi 90, kteří se na rotě vyskytují.

AZ se podle vyjádření příslušníků také potýká s omezením týkajícím se kurzů, na které mohou své příslušníky vyslat, jmenovitě se jedná o maximální počet výcvikových dnů v roce. Ten je nižší než kurzy na některé odbornosti, zejména na kurz řidiče bojových vozidel.

7 ČESKÁ TELEVIZE. 2015. *Pro aktivní zálohy chystá armáda výcvik profesionálů*. ČT24. [on-line][citováno 2015-12-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1578382-pro-aktivni-zalohy-chysta-armada-vycvik-profesionalu>.

8 ČTK. 2016. *Aktivní zálohy se budou účastnit českých mezinárodních cvičení*. Ceskenoviny.cz. [on-line][citováno 18.4.2016] Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/aktivni-zalohy-se-budou-ucastnit-ceskych-mezinarodnich-cviceni/1311884>.

2. NOVELA BRANNÉHO ZÁKONA

Od 1. 7. 2016 začne platit novela branného zákona, která mění mimo jiné některé aspekty služby v AZ. Zřejmě nejvýznamnější změnou je vytvoření institutu služby v operačním nasazení, který nahrazuje mimořádná vojenská cvičení. V jeho rámci mohou být příslušníci nasazení na území ČR i mimo něj v délce do 7 měsíců oproti 14 dnům na území ČR v rámci mimořádného vojenského cvičení. Rozšiřuje možnosti, kdy lze příslušníka povolát před uplynutím lhůty 30 dnů po doručení povolávacího rozkazu i na situace, které přímo nesouvisí se záchrannými pracemi. Novela také prodlužuje dobu výcviku z 3 týdnů v roce na 4 a dobu základního výcviku z 8 týdnů na 12.⁹

Možnost účasti na misích v zahraničí se pravděpodobně bude týkat pouze malého počtu jedinců vybraných na základě potřeby schopností, které AČR neudrží či jsou nedostatečné, případně se může jednat o bývalé profesionální vojáky či příslušníky střediska záloh u 601. skss. Dále může být tento institut využíván v případě nasazení brigádního úkolového uskupení v rámci článku 5 NATO a současné potřeby nasazení velkého množství osob pro potřeby doplnění PČR či odstraňování následků pohrom velkého rozsahu na území ČR díky rozšíření možnosti nasazení před uplynutím lhůty 30 dnů po doručení povolávacího rozkazu a možnosti nasazení po delší dobu.

Doba výcviku až 4 týdny v roce a doba základního výcviku 12 týdnů zvýší stupeň připravenosti, ale také zvýší náročnost služby v AZ a bude tak klást i větší nároky na motivaci. Příslušníci, kteří tento výcvik splní, tak pravděpodobně budou mít větší motivaci v AZ setrvat. Zvýšení finančního příspěvku a zavedení náhrad zaměstnavateli může pomoci přesvědčit některé jedince, kteří se do AZ nepřihlásili kvůli strachu z problémů se zaměstnavatelem.

Zavedení povinných odvodů může přimět část populace uvažovat o službě v OS, což může mít do jisté míry vliv i na zájem o službu v AZ. Ti tak budou konfrontováni s možnostmi i výhodami vstupu do OS. Pravděpodobně se však nebude jednat o výrazný počet uchazečů o službu v AZ.

3. ANALÝZA MOŽNOSTÍ REKRUTACE

Podle příslušníků AZ je v současnosti největším problémem přístup zaměstnavatelů. Ačkoliv mají podle zákona zakázáno diskriminovat na základě příslušnosti k AZ, skutečnost je taková, že značná část zaměstnavatelů nutí své zaměstnance volit mezi AZ a zaměstnáním. Novela branného zákona počítá se zavedením finančních náhrad zaměstnavatelům po dobu, kdy jsou jejich zaměstnanci na pravidelném vojenském cvičení nebo v operačním nasazení, a to tak, aby si zaměstnavatel mohl najmout náhradu. Neřeší to však

⁹ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů, a související zákony. [on-line][citováno 20.4.2016] Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORN9LMBEY4>.

případy kvalifikované práce, na kterou náhradu není možné sehnat, případně která má pro zaměstnavatele takovou hodnotu, že její výpadek by způsobil ztráty, které nelze pokrýt příspěvkem v dané výši. Existuje také možnost, že zaměstnavateli narychlo vyvstane potřeba ponechat si zaměstnance v práci kvůli vyřízení konkrétní zakázky a může tak tlačit na zaměstnance, aby se z cvičení omluvil. Zaměstnavatel, který zaměstnance nemůže nahradit a musí na zakázky reagovat pružně, tak pravděpodobně nebude přesvědčen ani existencí finanční kompenzace. Takový zaměstnavatel pak může dále působit komplikace svému zaměstnanci při vstupu či setrvání v AZ. U studentů je možné očekávat zvýšený nárůst zájmu, vzhledem k vyšší odměně a vyšší časové flexibilitě. Aktuální skladba AZ podle zaměstnání však není k dispozici a nelze tak odhadnout, o jaké počty se bude jednat.

Dalším nedostatkem je současná absence jakékoliv mediální propagace. Nízká informovanost veřejnosti o AČR obecně, doložená například sociologickým průzkumem *Armáda a veřejnost 2014*,¹⁰ bude mít zákonitě vliv na nezájem o službu v AZ, který z uvedeného průzkumu vyplývá také. Ochotu sloužit v AZ projevilo pouze 19 % respondentů (rozhodně ano 4 %), z nichž část nesplní požadavky na zdravotní stav, fyzickou kondici atd., a další značná část nebude mít ke vstupu dostatečnou motivaci. Z výzkumu také vyplynul fakt, že aktivně si informace o AČR vyhledává pouze malá část populace (15 %) a server *army.cz* navštěvuje pouze necelých 8 % populace.¹¹ Z tohoto hlediska se tak jeví nutné provedení mediální kampaně, která by zvýšila informovanost a zájem veřejnosti. Vedlejším účinkem by bylo zvýšení sociálního statutu příslušníků AZ, kteří jsou stále v některých případech nahlíženi s despektem (například mezi VzP). Sociální status samotný pak může pozitivně ovlivnit motivaci potenciálních rekrutů.

Další možností pro navýšení počtu rekrutů je snížení zdravotních nároků. Hrozí zde však riziko, že nebude nalezena správná rovnováha a nedojde k výraznému nárůstu počtu nových příslušníků, nebo naopak dojde k výraznému nárůstu a současnému poklesu jejich kvality. S jejich zhoršeným zdravotním stavem může souviset snížená schopnost plnit úkoly nebo častější nemoci a zranění. Z tohoto hlediska lze tedy tato opatření přijmout jako doplněk, a to po vyčerpání všech ostatních možností.

Další rovina leží v samotném výcviku a bojové připravenosti. AZ je určena primárně jako zásobník již vycvičených mužů, kteří budou doplňovat AČR v době krize.¹² Pokud se však cvičení zúčastní polovina příslušníků, a rota má jen jedno či dvě týdenní cvičení ročně, vycvičenost jednotky nemůže být optimální ani v rámci AZ. Zatímco některé roty, například ostravská, mají navíc cvičení v součinnosti se složkami IZS a její příslušníci tak mají více možností k přípravě. Celkově tedy záleží na přístupu konkrétního KVV, jak se k výcviku strážní roty postaví, kromě přístupu jednotlivých vojáků. Toto však nezaručuje jednotnou úroveň příslušníků a v důsledku to omezuje reálnou možnost použití AZ k doplnění AČR. Nedostatečný či neadekvátní výcvik může negativně ovlivnit motivaci k setrvání v AZ.

¹⁰ Průzkum za rok 2015 nebyl v době psaní tohoto textu zveřejněn.

¹¹ NOVÁ, Drahomíra a kol. 2015. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2014“*. Brno: Univerzita obrany. [on-line][citováno 20.4.2016] Dostupné z: <https://moodle.unob.cz/pluginfile.php/11277/course/section/3609/Arm%C3%A1da%20a%20ve%C5%99ejnost%202014.pdf>.

¹² MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2012. *Koncepce aktivní zálohy ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo Obrany ČR.

ZÁVĚR

Koncepce Aktivní zálohy z roku 2012 poměrně rozsáhle zpracovává problematiku AZ. Její rozsah je však dán širší témat, která postihuje. Protože se jedná o první podstatný oficiální dokument věnující se AZ, je v něm popsán celkový stav, historie, struktura, účel, cíle, některé problémy a jejich řešení, ale také hodnotový rámec, ze kterého AZ vychází. Jelikož však vychází ze stavu, kterého bylo dosaženo k lednu 2012, již není aktuální, a proto je dnes připravována nová koncepce, která bude reflektovat změny v bezpečnostním prostředí, potřebách armády i přístupu státních představitelů k obraně.

Na rozdíl od koncepce z roku 2012 tento text reflektuje změny, k nimž došlo od jejího schválení. Zejména tak nové hrozby a deklarované plány představitelů státu i OS ohledně zavádění změn pro AZ. Od 1. 7. 2016 začne platit novela branného zákona, která přináší řadu změn v oblasti největších slabin AZ: doby výcviku a možnosti nasazení, zatímco zákon o službě vojáků v záloze zvyšuje finanční odměnu a zavádí i kompenzace zaměstnavateli.

Nejdůležitější stránkou při realizaci plánů bude dostatek financí na provedení změn, i přes zvýšený zájem politiků a médií v současnosti a příslibů ohledně financování ve střednědobém horizontu totiž finanční situace není dostatečně jistá. Jednak je vázaná na HDP, jehož vývoj lze pouze odhadovat, ale je také možné, že se projeví neochota politiků investovat do armády. Tento fakt demonstroval ministr financí Babiš neochotným uvolňováním prostředků ze státního rozpočtu do MO.¹³ Dalším rizikem v tomto ohledu jsou volby do Parlamentu ČR, které se budou konat v roce 2017, a jejichž výsledek může v krajním případě anulovat sliby na dosažení 1,4 % HDP na rezort obrany do roku 2020. Vzhledem k prohlubujícím se krizím v Evropě je takovýto vývoj nepravděpodobný, avšak zcela vyloučit jej nelze.

Dalším podstatným krokem je i prezentace AZ v médiích. Spolu se zvýšeným kontaktem veřejnosti s AZ bude jednak růst zájem lidí o AZ, ale také i její prestiž, což povede k přísunu kvalitnějších a lépe motivovaných lidí do AZ. Je třeba službu v AZ prezentovat jako osobní příležitost a jako splnění občanské povinnosti bránit svoji vlast. Tato opatření jsou do značné míry vzájemně provázána a z tohoto důvodu se nelze soustředit pouze na jednu oblast, ale naopak je pojmout jako komplexní celek, který se doplňuje. Nelze tvrdit, že reforma AZ bude snadná či samozřejmá, ale věřím, že pokud bude dostatečná vůle ji uskutečnit, tak se podaří dosáhnout plného potenciálu AZ – síly, která je schopná plnohodnotně doplnit profesionální armádu při obraně vlasti.

Autor *Tomáš Hruška, nar. 1991. V současnosti je studentem bakalářského oboru Bezpečnostních a strategických studií a Sociologie na Masarykově univerzitě v Brně. V letech 2011–2014 byl příslušníkem AČR u 44. Imopr. Mezi jeho zájmy patří vojenství, taktika, strategie, vojenská výzbroj a válka proti drogám v Mexiku.*

¹³ ČTK. 2015. Stropnický chce po Babišovi další miliardy, potřebuje je na nábor vojáků. E15.cz. [on-line] [citováno 2015-12-06]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/stropnicky-chce-po-babisovi-dalsi-miliardy-potrebuje-je-na-nabor-vojaku-1214411>.